

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В РОМАНАХ

Юрій
МУШКЕТИК

ПЛАЦДАРМ.
ЖОРСТОКЕ МИЛОСЕРДЯ

Романи

Харків
«Фоліо»
2019

ВІД АВТОРА

У кожного з нас є свій плацдарм. Це місце, де стоїть чи бодай стояла хата, в якій ти народився, в якій тобі різали пупа і з-під стріхи якої ти, голубе, випурхнув у широкий світ. Той плацдарм іноді звичайний, не вславлений, хоч і дорогий тобі, а іноді на ньому сходяться думки й пам'ять народу, він рясно политий кров'ю і є мовби символом його незнищенності. Там слава проростає мовби з-під землі непогасною пам'яттю, над нею завжди горить найясніша зоря і ростуть на ній найяскравіші квіти та найживучіші дерева. І якщо зрубають ту вербу чи вишню, вона знову проростає од кореня, хоч би що робили вороги. Оглянься, брате: он — прадавні Трипілля, Хортиця, Холодний Яр, Трахтемирів. То — твоя Батьківщина. Палені, топтані ті святині, але вони живуть, бо вони святині. Твого Духу, Твоєї Незнищенності, Пам'яті Вольного Народу, нагадують про величні, хоч часом і гіркі минулі часи, і не дають заснути нашій Тривозі, Совісті, нашій Правді. Про одне з таких місць і наша оповідь.

* * *

Лось стояв на високій кручі над річкою і трубив, трубив. Вгору проти течії плив пароплав «Сталінська Конституція» і відповідав йому довгими гудками. Лось був не молодий, але й не зовсім старий, з могутніми грудьми, важкими рогами, — шостий передній відросток на лівій лопаті був відламаний, старий лісник, одного разу побачивши лося, назвав його Гулим, — темно-рудий, задні ноги від колін майже білі, його погуки, які летіли над водою, були могутні, одначе в них час від часу вкрадалися тонкі, жалісливі нотки. Чи то він скаржився на літа, на самотність, чи то кликав з того берега молодість. Може, пам'ятав, що вона була саме там. Колись, як був ще телям, він жив там разом з матір'ю, був світло-рудим, брикучим, веселим, смішно кидав ніжками, наздоганяючи матір і підбиваючи мордою її вим'я. Вони ходили разом: три лосихи й четверо малят. Він ріс швидко і ще до року вмів нагнути молоду берізку або осину, щоб об'їсти листя, вмів ходити на колінах і скубти траву.

Тоді одного разу мати повела його за собою, привела до річки, вона зайшла у воду й чекала, доки зайде він, він зрозумів, що має йти поруч неї. Літо було спекотне, ріка обміліла, лосиха вела його бродом, й однак десь на середині вода сягала йому по вуха, і він сам не стямився, як поплив. Мати йшла збоку, не давала воді збити його за течією. Він хропив, нервував, аж доки не відчув під ногами піскувате дно. Лосиха повела його ліворуч, вони зійшли схилом на кручу й пішли в ліс. Цей ліс не був схожий на той, там зарості беріз, сосни, широкі просіки, тіністі долини, де вони вдень заля-

гали в хащах від сонця та нужі. Тут теж були берізки, й дубки, і велетенські дуби, й осокори, і крушина, жостір, але не було широких галявин і полів, на які вони виходили вночі, а яри, горби, байраки. Диво з див, Гулий не пам'ятав, як вони розійшлися з матір'ю, пам'ятав уже себе серед молодих дужих лосів, його щось нуртувало, поривало, непокоїло, аж поки він не побіг за молодію білоногою лосицею, а з ним побігло ще двоє молодих лосів.

З останньою лосицею він був тиждень тому. Перед цим блукав по ярах та горах, туга обволокла його серце, самотність гризла його — вже давно не бачив своїх одноплемінців, і йшов уздовж ріки вгору та вгору, йшов довго, і в старому лісі, на перехресті піскуватих доріг, здибався з нею. І вона повела його... повела у велике місто. Він сахався машин, косував на білобокі будівлі, вони йшли нижнім парком, по тому піднялися на парк верхній, де рівні доріжки, стовпи з ліхтарями, лавочки, перейшли дорогу, дві потвори-машини зупинилися перед ними, зайшли під будинки й об'їдали там кетяги вже червоної горобини, лосиха йшла сміливо, під самі вікна, забрели на шкільне подвір'я, і їх обступила зграя дівтори, улюлюкала, свистіла, галасувала, підстрибувала, лосиця дивилася байдуже, а він не витримав, нагнув голову, ворухнув рогами — дітлахи розбіглися з вереском. Ночували вони в нижньому парку біля куців бересклету та малини, під двома гіллястими яблунями — певно, в давніші часи тут був хутір, який знесли, вгорі гомоніло незнайомими голосами місто. Й світилося небо, він поклав голову лосиці на спину, дрімав, іноді здригаючи холкою, й раптом поруч, з куців ударив грім, і спалах, лосиця сахнулася, кинула передніми ногами і впала. А він утікав. Біг і біг, кудись униз, попід трамвайними коліями, якимись пісками, через кілька доріг, і, захеканий, страчуючи сили, вбіг у ліс. Там перебув кінець ночі й день, а тоді встав і побрів горбами понад річкою, куди несли ноги. Й таки прибрів на оці горби, і впізнав їх.

Лосицю забили міліціонери, за дня видивилися, визначили, що вона молодша — м'якіше м'ясо, й застрелили.

Розділ I

Родіон Кіндратович вийшов з автобуса на останній зупинці біля продовольчої крамниці й пішов уперед. Праворуч могутньою стіною зводилися росохаті верби, ліворуч, за іржавими пруттями огорож, густо кущилися бур'яни, над якими отаманували височенні будки з вже пригаслими головами. Родіон Кіндратович не одразу додивився, що то — кладовище, дуже занедбане. Він пройшов ще метрів п'ятдесят, тут асфальт закінчувався, й дорога стрибала круто вниз — піскувато-глиниста, з глибоко повдавлюваними камінцями гравію. Праворуч знову височіли верби, ліворуч — хати та городи, які похило спадали до дороги. Хати — під горою. На одному городі горбатилася жіноча постать, шархала сапка — жінка вибирала картоплю, біля неї стояло двоє старих відер, одне — під більшу картоплю, друге — під дрібну. Родіон Кіндратович прохилив ворітчатка з трьох ворин, ступив до жінки, хоч у автобусі розпитав про дорогу до Новомирова, одначе вирішив ще раз перепитати, впевнитись.

— Доброго дня, — привітався. — Бог в поміч.

Жінка розпросталася, тримаючись за поперек — так розпростуються всі натруджені жінки. Було їй років сорок, видно, що вироблена, одначе сірі очі засвітилися при з'яві чужої людини привітно.

— Доброго дня й вам, спасибі.

— Скажіть, я правильно йду до села Новомирів?

— Та ніби правильно, ніби й неправильно. — Жінка посунула тильною стороною долоні хустку, що низько опустилася на чоло.

— А чого так? — здивувався Родіон Кіндратович.

— Та так... Було воно там, а вже немає.

— Куди ж воно поділося? — ще дужче здивувався Родіон Кіндратович.

Жінка ледь змружила очі.

— Ви, либонь, давно не були там?

— Давно, дуже давно.

— Так от... Виселили його, як море робили. Одних — он туди, на горішні села, — хитнула вбік головою, — інших —

діти позабирали. Хоч і не треба було село переселяти, там тільки хат п'ять підпадало під затоплення. Ниньки там хати три лишилося в тих хащах — заросло все, як у отих самих — джунглях, — тітка була говіркою. — Там тепер охотніче хазяйство, цього самого, як його, Баюри — багатія. Може, чули?

— Та чував.

— Ви не до нього?

— Ні.

— Ну то... може, й не йдять краще.

— Чого б то?

— Бо... Там охорона... Ну, як банда. Брейдуть з цього самого... антомата.

— Що ти плетеш... Тобі ще язика не врізали... Вріжуть.

До них збоку, з-за кущів малини, підійшов чоловік. Високий, спите обличчя, як майже в усіх нинішніх сільських чоловіків, в кутику губ — сигарета, мружився від сигаретного диму.

— Я що, брешу? — трохи стишено мовила жінка.

— Брешеш чи не брешеш, буває й правда гірша за брехню. За правду дужче б'ють.

— Отож... Отакі ви всі тут... Понакладали в штани...

Родіон Кіндратович не слухав кінця суперечки-сварки. Причинив за собою блаженські ворітця й пішов. Перелопачував у голові щойно почуту розмову, не міг до кінця всього зрозуміти, але та розмова не зупинила його.

Три молоденькі клени, взявшись за руки, підбігли до дороги й палали червоно, палали. Незабаром хати скінчилися, а глиниста дорога знову зістрибнула на асфальт, який слався праворуч. Асфальтова дорога — вузька, але нова, й майже не заїжджена. У видолинку, з обох боків — по подвір'ю, в одному з воза їла траву пара гнідих коненят — мабуть, тут жив лісник, — далі ольшаничок, дорога вгору, й тут її перетинав шлагбаум — товстенна, пофарбована білою фарбою з синіми смугами труба, замкнена на великий навісний замок. Біля шлагбаума — нікогісінько.

Родіон Кіндратович обійшов ліворуч шлагбаум й пішов асфальтовою дорогою вгору. Біля дороги — кущ глоду у ве-

ликих червоно-коричневих краплях ягід. Зупинився біля нього, він йому про щось нагадував, а що саме, згадати не міг. Розстібнув верхні гудзики сорочки (краватки не носив, не любив). Ще один лісок, ще один перелісок — Родіон Кіндратович задоволено зауважив, що майже не втопився, а вже ж вісімдесят три, і з півдесятка всіляких болячок, він любив казати: якщо встану ранком і нічого не болить — лякаюся, а якщо щось болить — все гаразд. Вийшов на горб, перед яким широка долина, подолав її й зійшов на наступний горб, перед яким знову долина — ще ширша, полого, густо вкрита бур'янами. Земля тут стелилася хвилями, як море в негоду, тільки деякі хвилі впоперек, а з ними западини — яри.

Розтривожена пам'ять зупинила його. Здавалося, життя вернулося вспак, знову подумав: чого прийшов сюди? Щось цінне, значне загубив тут? Йому здавалося, знайде щось, що заспокоїть, пояснить усі життєві неясності, які сталися з ним і колись, і потім. Було видно, що колись тут було поле, щось тенькнуло в серці, щось закілчилося у голові думкою чи спогадом. Вона, та сама долина, тут росло жито, тут він прийняв, як ото кажуть, бойове хрещення. Перший страх, перші постріли, перший досвід. Пам'ять вела його. Оце той горб... Отамо був оббитий шалівкою бліндаж — командний пункт полку, поруч з ним, праворуч, кругла, добре втрамбована яма, а в ній німецька стереотруба, з бліндажа зрідка виходив підполковник, у кітелі з двома орденами, й дивився в трубу. А їхній зв'язківський бліндажик трохи позаду, он там — навіть не бліндажик, а землянка з накриттям в одну сосонку, присипана землею. В ній вони сиділи втрьох: він, лейтенант Зеленін і молодший сержант Жуйвода. Бач, згадав усіх. Зеленін був немолодий, з обличчям, побитим віспою, хазяйновитий: десь накопав торбинку картоплі, в кишенях — повно груш. Був суворий, а в очах — добрі світлі вогники. Жуйвода — земляк, навіть приятель, старший на клас, його по мобілізації вчили десь два чи три тижні, начепили дві лички й прислали по звільненні в їхню роту, яка вся була з солдатів призову сорок третього, в їхній взвод. Тут вони здружилися. Жуйвода — хлопець веселий, дотепний, чудопал, як казали в них

ЗМІСТ

ПЛАЦДАРМ.....	3
ЖОРСТОКЕ МИЛОСЕРДЯ.....	177